

ODZYSKANIE STATUSU UCZELNI WYŻSZEJ PRZEZ AKADEMIE SZTUK PIĘKNYCH W KRAKOWIE W EPOCE „DEKADY ARCHITEKTÓW”

W dwustuletnich dziejach Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie wyraźnie zaznacza się okres, gdy na jej czele stali kolejno Józef Gałęzowski i Adolf Szyszko-Bohusz. Ich liczne łącznie rektorskie rządy (1919–1929)¹ zyskały w dziejach ASP miano „dekady architektów”. Dziesięciolecie to miało dla krakowskiej uczelni plastycznej znaczenie równie ważne, jak dawniej czasy Jana Matejki i Juliana Fałata. Wśród zasług rektorów-architektów odzyskanie statusu uczelni wyższej przez ASP u zarania II Rzeczypospolitej zajmuje poczesne miejsce.

Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie, powołana w 1818 r. w ramach Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1900 r. uzyskała status uczelni wyższej. Odbudowa Rzeczypospolitej w 1918 r. powinna spowodować umocnienie pozycji uczelni artystycznej tak zasłużonej dla narodowej kultury i tym samym dla odzyskania niepodległości. Jednak droga do uzyskania statusu akademickiego przez krakowską ASP w II Rzeczypospolitej okazała się długa i pełna przeszkód. Omówienie pokonania tych przeszkód przez uczelnię wraz z pełnym udokumentowaniem tego zagadnienia jest celem niniejszego artykułu².

W artykule wykorzystano głównie dokumenty znajdujące się w Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, Archiwum Narodowym w Krakowie, Archiwum Politechniki Krakowskiej, Archiwum Akt Nowych w Warszawie oraz artykuły prasowe z „Czasu” i „Ilustrowanego Kuryera Codziennego”.

Ujednoczenie struktur państwowych ponad rozbiorowymi granicami oznaczało także reorganizację szkolnictwa wyższego i weryfikację statusu zakładów edukacyj-

¹ W roku akademickim 1927/1928 rektorem był Teodor Axentowicz, jednak Adolf Szyszko-Bohusz jako prorektor zastępował chorego Axentowicza, więc praktycznie w tym czasie także kierował uczelnią.

² W dotychczasowych opracowaniach dotyczących dziejów ASP zagadnienie odzyskania statusu akademickiego przez uczelnię po 1918 r. jest wspomniane w sposób niepełny pod względem faktograficznym: J. E. Dutkiewicz, J. Jeleniewska-Ślesińska, W. Ślesiński, *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1895–1939*, Wrocław 1969; *175 lat nauczania malarstwa, rzeźby i grafiki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, red. J. L. Ząbkowski, Kraków 1994; *Wobec przyszłości. Materiały nadesłane i wygłoszone na sesji naukowej z okazji 185-lecia działalności Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. 12.12.2003–15.12.2003*, red. J. Krupiński, P. Taranczewski, Kraków 2004.

no-naukowych. Chcąc sprostać nowej sytuacji, krakowska ASP bez zwłoki podjęła intensywne działania zmierzające do uregulowania swego statusu uczelni wyższej³. Po raz pierwszy grono profesorów ASP w Krakowie omawiało sprawy związane z akademizacją na posiedzeniu 30 listopada 1918 r.⁴ Kwestia zatwierdzenia akademickiego charakteru krakowskiej ASP, łączyła się z potrzebą opracowania nowego statutu uczelni. Stąd drugi punkt obrad kolejnego posiedzenia grona profesorskiego już z grudnia 1918 r. brzmiał: „Dalsze rozpatrzenie zmiany statutu i regulaminu nauk tutejszego Zakładu”⁵. Niecałe trzy miesiące później projekt statutu był już opracowany. Dowiadujemy się o tym z protokołu posiedzenia z 20 lutego 1919 r. Z tego samego protokołu wynika, że sprawami Akademii zajmowały się dwa ministerstwa: Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) oraz Ministerstwo Sztuki i Kultury⁶. Profesorowie krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych wyłonili ze swego grona delegację mającą pojechać do Warszawy „dla popierania spraw Akademii w ministerstwach”⁷. W Warszawie w tym czasie byli też przedstawiciele innych uczelni, którzy również zabiegali o interesy reprezentowanych przez siebie szkół wyższych. O ile jednak sytuacja innych zakładów naukowych, aspirujących do uznania ich statusu akademickiego przez państwo polskie, była klarowna, o tyle położenie, w jakim znalazła się Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie, było bardziej skomplikowane. Zakładano, że Sejm uchwali ustawę o szkołach wyższych, na podstawie której MWRiOP będzie zatwierdzać statuty i regulaminy szkół akademickich. Stosownie do tego oczekiwania uczelnie typu uniwersyteckiego i politechnicznego sprawnie przygotowywały nowe statuty. Jednak krakowska ASP była uczelnią artystyczną. Ta specyfika skłoniła władze centralne z Warszawy do podporządkowania jej Ministerstwu Sztuki i Kultury, zapewniając, że ASP może bez dalszych zabiegów kontynuować swą działalność jako szkoła wyższa. Wkrótce okazało się, że to uprzywilejowanie Akademii było pozorne i spowodowało wiele trudności.

Na posiedzeniu grona profesorów krakowskiej ASP z 13 czerwca 1919 r. dokonano wyboru nowego rektora⁸. Po raz pierwszy na czele uczelni stanął architekt, Józef Gałęzowski⁹, co zainicjowało w dziejach ASP wspomnianą we wstępie „de-

³ Nadanie lub potwierdzenie takiego statusu nazywano ówczesnie „akademizacją” – i tego terminu autor będzie często używać.

⁴ Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie [dalej: AASP], Protokoły Posiedzeń Grona Profesorów [dalej: PPGP], sygn. A 5, Protokół z 30 XI 1918 r. z „nadzwyczajnego posiedzenia Grona Profesorów Akademii Sztuk Pięknych w sprawie organizacji szkół artystycznych w Państwie Polskim”.

⁵ AASP, PPGP, sygn. A 5, Protokół z 7 XII 1918 r.

⁶ J. Pollakówna, *Ministerstwo Sztuki i Kultury*, w: *Polskie życie artystyczne w latach 1915–1939*, red. A. Wojciechowski, Wrocław 1974, s. 546–550.

⁷ AASP, PPGP, sygn. A 1, Protokół z 20 II 1919 r.

⁸ AASP, PPGP, sygn. A1, Protokół z 13 VI 1919 r.

⁹ AASP, Akta osobowe Józefa Gałęzowskiego, sygn. 1019/23, Teczka zatytułowana: *Józef Gałęzowski, 1911–1961* (co wskazuje, że Gałęzowski przepracował w krakowskiej uczel-

kadę architektów”. Gałęzowski przedstawił profesorom „Projekt ustawy o ustroju najwyższych szkół Państwa Polskiego”¹⁰ i zachęcił kolegów do dyskusji. Józef Mehofffer zauważył, że „tutejsza Akademia jest obecnie jedynym wyższym zakładem naukowym w całej Polsce¹¹ i należy szczególniejszą zwrócić uwagę, aby interesy Akademii jako najwyższej uczelni należycie w projekcie ustawy zostały uwzględnione”¹². Na postawę grona profesorskiego ASP, domagającego się specjalnych względów dla swojej uczelni, wpływał fakt, że podporządkowano ją Ministerstwu Sztuki i Kultury. Profesorowie nie rozumieli, że ministerstwo to nie jest urzędem artystów, lecz urzędem państwowym, który ma swoje formalne wymogi¹³.

Trzy tygodnie po tym posiedzeniu rektor Józef Gałęzowski powiadomił profesorów krakowskiej ASP, że w Warszawie popierał sprawy Akademii w „dotyczących Ministerstwach”¹⁴. W Ministerstwie Skarbu uzyskał przyrzeczenie przychylnego załatwienia postulatów „kreowania dwóch katedr a mianowicie konserwacji zabytków oraz pejzażu”¹⁵. Wybrano kandydatów na wskazane katedry: Stanisława Kamockiego na katedrę pejzażu a Adolfa Szyszko-Bohusza na katedrę konserwacji¹⁶.

Adolf Szyszko-Bohusz posiadał szczególne predyspozycje do objęcia profesorskiej posady, co potwierdzały jego publikacje teoretyczne¹⁷, osiągnięcia w pracy na Wawelu¹⁸ i dla Komisji Historii Sztuki Akademii Umiejętności¹⁹, ale także w Szkole

---

ni plastycznej 50 lat); AASP, Akta osobowe Józefa Gałęzowskiego, sygn. 1019/23, Wyjaśnienie w sprawie studiów politechnicznych z 10 V 1948 r.; AASP, Akta osobowe Józefa Gałęzowskiego, sygn. 1019/23, Życiorys z 31 VIII 1950 r., Życiorys z 15 I 1951 r., Ankieta personalna z 15 I 1951 r., Ankieta z 10 VI 1953 r.

¹⁰ AASP, PPGP, sygn. A 1, Protokół z 21 XI 1919 r.

¹¹ Jedynym jako samodzielna uczelnia artystyczna o tradycjach akademickich.

¹² AASP, PPGP, sygn. A 1, Protokół z 21 XI 1919 r.

¹³ J. Skotnicki, *Przy sztalugach i przy biurku*, Warszawa 1957, s. 188.

¹⁴ Ministerstwa „dotyczące” ówczesnie spraw ASP w Krakowie to Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministerstwo Sztuki i Kultury oraz Ministerstwo Skarbu.

¹⁵ AASP, PPGP, sygn. A1, Protokół z 10 XII 1919 r.

¹⁶ AASP, PPGP, sygn. A1, Protokół z 10 XII 1919 r.

¹⁷ M.in. A. Szyszko-Bohusz, *W kwestii restaurowania zabytków architektury*, „Architekt” 1910, nr 9, s. 130–131; A. Szyszko-Bohusz, *O znaczeniu tradycji w architekturze dzisiejszej*, „Architekt” 1911, nr 4–5, s. 53–55; A. Szyszko-Bohusz, *Zadania polskiej architektury nowoczesnej*, „Czasopismo Techniczne” 1913, nr 2, s. 14–18.

¹⁸ F. Fuchs, *Z historii odnowienia wawelskiego zamku 1905–1939*, Kraków 1962; P. Gacek, *Wawelskie życie Adolfa Szyszko-Bohusza*, „Życie Literackie” 1986, nr 23, s. 1, 10–11; A. Szyszko-Bohusz, *Rotunda świętych Feliksa i Adaukta (NPMarii) na Wawelu*, „Rocznik Krakowski” 18 (1919), s. 51–80; P. Dettloff, *Lata 1916–1939*, w: *Zamek królewski na Wawelu. Sto lat odnowy (1905–2005)*, Kraków 2005, s. 53–83.

¹⁹ Adolf Szyszko-Bohusz brał bardzo ożywiony udział w działaniach Komisji Historii Sztuki AU od 1905 r. przynajmniej do końca swej pracy na ASP, o czym świadczą protokoły z zebrań tej Komisji. Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Protokoły posiedzeń Komisji Historii Sztuki, sygn. PAU WI

Politechnicznej we Lwowie²⁰. Trudno jednak było łączyć pracę w Krakowie i we Lwowie, a Adolf Szyszko-Bohusz czynił tak od 1916 r., gdy objął posadę dyrektora Kierownictwa Odnowienia Zamku Królewskiego na Wawelu²¹. W 1920 r. mijały już cztery lata takiego wysiłku i cierpliwego znoszenia napomnień ze strony przełożonych, którzy nie byli zadowoleni z tego, że kierownik prac na Wawelu dzieli swą aktywność między dwa odległe miasta²². Mogli zaakceptować podział między dwie instytucje w jednym mieście, gdyż znając pracowitość i doskonałą samoorganizację Adolfa Szyszko-Bohusza można było założyć, że podoła on podwójnym obowiązkom bez uszczerbku dla królewskiej rezydencji. Z tego powodu dyrektor Odnowienia Zamku na Wawelu chętnie przyjął ofertę z ASP. Rektor Józef Gałęzowski liczył na to, że w krakowskiej ASP Adolf Szyszko-Bohusz zademonstruje swe zdolności podobnie efektywnie jak w Szkole Politechnicznej we Lwowie²³.

10 lutego 1920 r. nadeszła z Warszawy decyzja o powołaniu Adolfa Szyszko-Bohusza na katedrę nadzwyczajną konserwacji zabytków. W piśmie stwierdzono, że by „umożliwić panu Bohuszowi przyjęcie katedry na warunkach odpowiadających jego uzdolnieniu i dotychczasowym wynikom jego pracy zawodowej”, MWRiOP podjęło starania o podniesienie katedry konserwacji zabytków w krakowskiej ASP do rangi katedry zwyczajnej. Pismo kończyło się zaleceniem: „do wniosku o nominację dr. Bohusza należy dołączyć program przyszłej jego pracy profesorskiej i treściwe ujęcie obowiązków służbowych celem uwzględnienia tych danych w dekrete nominacyjnym”²⁴.

W piśmie MWRiOP z 6 kwietnia 1920 r. do rektoratu ASP w Krakowie stwierdzono, że „Naczelnik Państwa zamianował postanowieniem z dnia 27 marca b.r. dr. Adolfa Szyszko-Bohusza profesorem nadzwyczajnym konserwacji zabytków

---

– 24 (lata 1897–1914), sygn. PAU WI – 25 (lata 1915–1924), sygn. PAU WI – 26 (lata 1924–1927).

²⁰ Archiwum Akt Nowych w Warszawie [dalej: AAN], Zespół Akt Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 1917–1939 [dalej: MWRiOP], Akta osobowe: Szyszko-Bohusz Adolf, sygn. 6142, Reskrypt wiedeńskiego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświaty z 31 I 1913 r., odpis niniejszego reskryptu sporządzony w rektoracie Szkoły Politechnicznej we Lwowie 31 III 1915 r.; „Czasopismo Techniczne” 1913, nr 3, s. 35; „Architekt” 1912, nr 11–12, s. 126.

²¹ Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANK], Spuścizna prof. Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 246, Pismo Wydziału Krajowego z 4 V 1916 r.

²² W czasach autonomii galicyjskiej instytucją nadzorującą konserwację Zamku Królewskiego na Wawelu było Namiestnictwo we Lwowie, a w odrodzonej Polsce Ministerstwo Robót Publicznych w Warszawie.

²³ S.F., *Rocznik Architektoniczny*, „Czasopismo Techniczne” 1913, nr 21, s. 252; *Rocznik Architektoniczny. Prace uczeni prof. Szyszko-Bohusza w Szkole Politechnicznej Lwowskiej*, Lwów 1912–1913.

²⁴ AASP, Akta osobowe Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 1029/93, Pismo z 10 II 1920 r. Sekcji Nauki i Szkół Wyższych MWRiOP do rektoratu Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie z ważnością od dnia 1 marca 1920 roku”²⁵. 3 października 1921 r. Adolf Szyszko-Bohusz został mianowany profesorem zwyczajnym²⁶.

Przejęcie Adolfa Szyszko-Bohusza ze Szkoły Politechnicznej we Lwowie do Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie okazało się dla Akademii bardzo korzystne. W latach 20. XX w. pozycja artystyczna i naukowa Adolfa Szyszko-Bohusza była już ugruntowana²⁷. Nowy profesor ASP stawiał sobie wysokie wymagania. W swych rozważaniach na temat stanu II Rzeczypospolitej zapisał: „Chciałbym być dumny z mojej ojczyzny, chciałbym, by ojczyzna ze mnie była dumna. Chciałbym być wszędzie i zawsze rzecznikiem dzielności, honoru i sprawiedliwości”²⁸.

Wiosną 1920 r. wydawało się, że tak Akademia, jak i cała Rzeczpospolita, wychodzą na prostą. Jednak Polskę czekała obrona niepodległości, a Akademię – dalsze zmagania o status szkoły wyższej. Nadzór nad krakowską uczelnią artystyczną przekazano z Ministerstwa Sztuki i Kultury²⁹ w ręce Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Uczelnie od początku podlegające MWRiOP już finalizowały prace dostosowujące je do wymogów projektowanej ustawy porządkującej szkolnictwo wyższe w Polsce. Krakowska uczelnia artystyczna nagle utraciła swe rzekome przywileje. To, co inne uczelnie przygotowywały od końca 1918 r., Akademia musiała zrobić w ciągu dwóch letnich miesięcy 1920 r.

²⁵ AASP, Akta osobowe Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 1029/93, Pismo Sekcji Nauki i Szkół Wyższych MWRiOP do rektoratu Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie z 6 IV 1920 r. w sprawie mianowania Adolfa Szyszko-Bohusza profesorem ASP w Krakowie. Analogiczne pismo nominacyjne otrzymał sam zainteresowany: Archiwum Politechniki Krakowskiej [dalej: APK], Wydziały Politechniczne AG, Akta Osobowe: Adolf Szyszko-Bohusz, sygn. 204/302, Pismo z 6 IV 1920 r.

²⁶ AASP, Akta osobowe Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 1029/93, Pismo MWRiOP z 13 X 1921 r. do Adolfa Szyszko-Bohusza w sprawie mianowania go profesorem zwyczajnym.

²⁷ AAN, Zespół Akt MWRiOP, Akta osobowe Szyszko-Bohusz Adolf, sygn. 6142, Życiorys zatytułowany *Curriculum vitae*; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego [dalej: AUJ], Spuścizna rodziny Szyszko-Bohusz, sygn. 229, *Curriculum vitae do 1920 roku*; AASP, Akta osobowe Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 1029/93, Życiorys z 1920 r.; ANK, Spuścizna prof. Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 245, Życiorys z 1947 r.; ANK, Spuścizna prof. Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 245, Życiorys z 1948 r.; ANK, Spuścizna prof. Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 245, Życiorys niedatowany (z początku lat 30. XX w.); APK, Wydziały Politechniczne AG, Akta Osobowe: Adolf Szyszko-Bohusz, sygn. 204/302, Życiorys Adolfa Szyszko-Bohusza z 1947 r.; H. Jasiński, *Adolf Szyszko-Bohusz jako pedagog*, w: *Wystawa jubileuszowa Adolfa Szyszko-Bohusza w Pałacu Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. Grudzień 1946 – styczeń 1947*, Kraków 1946, s. 19–21; T. Barucki, J. Daranowska-Lukaszewska, *Szyszko-Bohusz Adolf Ludwik*, w: *Polski słownik biograficzny* [dalej: PSB], t. 50, Warszawa 2015, s. 376–381.

²⁸ ANK, Spuścizna prof. Adolfa Szyszko-Bohusza, sygn. 243, s. 7; A. Szyszko-Bohusz, *Abecadło powodzenia narodu naszego*, Kraków 1938, mps.

²⁹ W 1922 r. Ministerstwo Sztuki i Kultury przekształcono w Departament Sztuki MWRiOP.

Nadzwyczajne posiedzenie grona profesorów z 28 maja 1920 r. podjęło temat akademizacji³⁰. W przeciągu tygodnia profesorowie krakowskiej ASP zredagowali pismo do MWRiOP, w którym zawarli swoje uwagi do projektu ustawy o szkołach akademickich. Uwagi te zmierzały do takiego sformułowania statutu ramowego uczelni wyższej, by mógł się w nim zmieścić także statut uczelni artystycznej. Niestety było zbyt późno na negocjacje z MWRiOP. 13 lipca 1920 r. ustawa o szkołach akademickich została uchwalona. Nie objęła ona Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie³¹.

Rektor Józef Gałęzowski nie przyjął do wiadomości faktu, że oto najstarsza polska uczelnia artystyczna staje się szkołą średnią. Szczególnie Adolf Szyszko-Bohusz musiał boleśnie odczuwać tę sytuację: przechodząc do ASP ze Szkoły Politechnicznej we Lwowie tak jakby pozbawił się prawa nauczania na poziomie akademickim. Sytuację polepszał fakt, że już 5 sierpnia 1920 r. rząd wydał rozporządzenie, które zrównało krakowską Akademię Sztuk Pięknych w prawach z uniwersytetami i politechnikami, a świadectwom, które otrzymywali absolwenci Akademii, nadało rangę dyplomów uniwersyteckich. W Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 14 sierpnia 1920 r. znajdujemy *Rozporządzenie Rady Ministrów o dodatkach za wysługę lat, względnie trzechiecie, studia wyższe i dodatku drożyznianego do płacy zasadniczej funkcjonariuszów państwowych*³². Tytuł rozporządzenia nie tylko, że jest niejasno i wręcz niegramatycznie sformułowany, to ponadto w najmniejszym stopniu nie sugeruje, że rozporządzenie ma coś wspólnego z uznaniem akademickiego statusu ASP w Krakowie. Niemniej jednak w tymże Dzienniku Ustaw znajduje się załącznik 4 zatytułowany: *Wykaz uniwersytetów i szkół wyższych równorzędnych uniwersytetowi tudzież udzielanych przez nie świadectw (dyplomów)*. Załącznik ten na wstępie wylicza szkoły wyższe, nieakademickie w myśl ustawy z 13 lipca 1920 r., których pracownicy mieli być wynagradzani tak, jak pełnoprawna kadra akademicka, a świadectwa miały być uważane za dyplomy potwierdzające wykształcenie wyższe. I tu wymieniona jest Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie. Życiowe konkrety ten akt prawny rozwiązywał (pensje dla uczących, dyplomy dla studiujących), ale nie spełniał aspiracji krakowskiej uczelni³³.

Opracowanie statutu, zgodnego z wymogami ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 r., było sprawą kluczową w dalszych staraniach o odzyskanie przez ASP pełnej rangi szkoły wyższej. 16 października 1920 r. w czasie posiedzenia grona profesorów przyjęto poprawioną wersję statutu. Projekt oddano MWRiOP „do za-

³⁰ AASP, PPGP, sygn. A 1, Protokół z 28 V 1920 r.

³¹ „Dziennik Ustaw RP” 1920, nr 72 z 10 VIII 1920 r., poz. 494.

³² „Dziennik Ustaw RP” 1920, nr 77 z 14 VIII 1920 r., poz. 521; Rozporządzenie Rady Ministrów z 5 VIII 1920 r.

³³ Nt. omawianego tu rozporządzenia także: AASP, Protokoły Posiedzeń Grona Profesorów, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1923 r.; także wspomina o tym rozporządzeniu: J. Gałęzowski, *Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie jest uczelnią akademicką*, „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1921, nr 329 z 3 XII, s. 5.

twierdzenia w całej osnowie”³⁴. Widocznie ta „osnowa” nie przekonała Ministerstwa, gdyż przez następny rok w sprawie akademizacji nic się nie zmieniło. ASP działała na podstawie rozporządzenia z 5 sierpnia 1920 r. Stan taki miał jednak znamiona tymczasowości. Aby go zmienić 6 listopada 1921 r. zorganizowano spotkanie z premierem Antonim Ponikowskim³⁵. Premiera powitał rektor Józef Gałęzowski na czele grona profesorów. Zebrani prosili premiera o otaczanie Akademii opieką³⁶. Profesorowie ASP wiele sobie po tym spotkaniu obiecywali, ponieważ premier Ponikowski stał we własnym gabinecie ministrów także na czele MWRiOP. Poza tym cieszył się opinią jedyne go premiera II Rzeczypospolitej, który (obok Ignacego Jana Paderewskiego) interesował się sztuką³⁷.

Nie wszyscy podwładni Antoniego Ponikowskiego w MWRiOP odnosili się do Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie życzliwie. Naczelnik wydziału akademickich szkół technicznych dr Marian Borowski w czasie swego pobytu w Krakowie w niecałe dwa tygodnie po wizycie premiera Ponikowskiego na łamach „Głosu Narodu” podzielił się swoimi przemyśleniami na temat szkolnictwa wyższego w Polsce. Negatywnej oceny doczekały się nie tylko szkoły techniczne, na temat których mógł się kompetentnie wypowiadać, ale i uczelnie artystyczne. Gość z Warszawy zauważył: „Daleko nam również do należytego postawienia akademickich szkół sztuk pięknych. Zadaniem ich byłoby wypracować charakter kultury polskiej, nadać jej wyraz i możliwość oddziaływania. Jest to zadanie pierwszorzędnej wagi dla Polski jako narodu i państwa. Atoli Akademia krakowska znajduje się w stadium reorganizacji i nie jest dotychczas formalnie uznana za uczelnię akademicką”³⁸.

Wkrótce „Ilustrowany Kuryer Codzienny”, „Czas” i inne gazety zamieściły artykuł polemiczny napisany przez Józefa Gałęzowskiego. Rektor ASP wyjaśnił w nim, że jego uczelnia nie pozostaje bynajmniej w „stadium reorganizacji”. Marian Borowski wprowadził również opinię publiczną w błąd twierdząc, że w polskich szkołach akademickich nie powstają nowe katedry. W krakowskiej ASP nowe katedry akurat powstawały, np. katedra konserwacji zabytków kierowana przez Adolfa Szyzsko-Bohusza³⁹.

23 lutego 1922 r. na posiedzeniu Rady Profesorów rektor Józef Gałęzowski przedstawił kolejny projekt statutu. Poddano go pod dyskusję, po czym postanowiono przesłać do MWRiOP⁴⁰. Statut przekazano Ministerstwu 6 marca 1922 r.⁴¹

Zainteresowanie losami nowego statutu ASP przejawiali także studenci. W marcu 1922 r. złożyli oni w rektoracie memoriał, w którym domagali się „uznania Aka-

³⁴ AASP, PPGP, sygn. A 1, Protokół z 16 X 1920 r.

³⁵ S. Konarski, *Ponikowski Antoni*, w: PSB, t. 27, Wrocław 1983, s. 498–501.

³⁶ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 6 XI 1921 r.

³⁷ J. Skotnicki, *Przy sztalugach...*, dz. cyt., s. 279–280.

³⁸ *Wyższe szkolnictwo techniczne*, „Głos Narodu” 1921, nr 263 z 18 XI, s. 2.

³⁹ J. Gałęzowski, *Akademia Sztuk Pięknych...*, dz. cyt., s. 5.

⁴⁰ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 23 II 1922 r.

⁴¹ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1923 r.

demii Sztuk Pięknych w Krakowie za uczelnię akademicką w drodze aktu ustawodawczego⁴². Wiara w moc sprawczą instytucji demokratycznych miała w Polsce ulec erozji, co w 1926 r. skończyło się przewrotem majowym, ale u zarania niepodległości była jeszcze bardzo silna. Studenci uważali za pełną akademizację tylko taką, która zostanie uzyskana z postanowienia reprezentantów narodu, czyli posłów i senatorów. Rektor Józef Gałęzowski przedłożył memoriał w MWRiOP⁴³.

Pod koniec marca 1922 r. MWRiOP przekazało Akademii reskrypt zawierający projekt nowelizacji ustawy o szkołach akademickich⁴⁴. „Projekt ustawy o rozciągnięciu ustawy o szkołach akademickich na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie” przygotowany przez MWRiOP już w tytule oraz w pierwszym artykule przewidywał, że ustawa z 13 lipca 1920 r. ma także dotyczyć krakowskiej ASP. Artykuł drugi precyzował zadania krakowskiej uczelni artystycznej: „Celem Akademii Sztuk Pięknych jest kształcenie w zakresie sztuk plastycznych, w technice i w umiejętnościach z tymi sztukami związanych tudzież pielęgnowanie i krzewienie powyższych gałęzi sztuk i umiejętności⁴⁵”. Artykuł trzeci odnosił się do szczegółowych zapisów nowego statutu krakowskiej ASP, których egzekwowanie pozostaje w gestii ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Zgodnie z artykułem czwartym szef MWRiOP został wskazany jako wykonawca ustawy. Ostatni, piąty artykuł informował, że ustawa wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia. W uzasadnieniu ustawodawca podał motywy, jakie kierowały nim przy redagowaniu nowelizacji ustawy. W uzasadnieniu stwierdzono, że obecny ustrój Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, jej autonomia naukowa, administracyjna i finansowa oraz sposób wykonywania nad nią władzy zwierzchniej przez MWRiOP odpowiadają w zasadzie stanowisku szkół akademickich, wymienionych w art. 111 ustawy o szkołach akademickich. Z tego powodu wskazane jest formalne zaliczenie krakowskiej ASP do rzędu szkół akademickich drogą ustawy, jak tego wymaga ostatni ustęp 3 artykułu ustawy z 13 lipca 1920 r. „Specjalne zadania jednak tej uczelni wymagają zmiany brzmienia kilku artykułów wspomnianej ustawy, jako mającej na względzie tylko uczelnie wyższe o celach czysto naukowych⁴⁶”. Ostatnie zdanie uzasadnienia przypomina piętno „nienaukowości”, które utrudniało ASP uzyskanie statusu akademickiego.

Okres urzędowania Józefa Gałęzowskiego jako rektora Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie dobiegał końca. Z perspektywy czasu widać, że jedną z najważniejszych decyzji ustępującego rektora było zatrudnienie w Akademii Adolfa Szyszko-Bohusza – jak się wkrótce okazało kolejnego rektora-architekta. 6 czerwca 1922 r. rektorem na rok akademicki 1922/1923 wybrano Adolfa Szyszko-Bohusza. Prorektorem został dotychczasowy rektor Józef Gałęzowski⁴⁷. Profesorowie elektro-

⁴² AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1922 r.

⁴³ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1922 r.

⁴⁴ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 31 III 1922 r.

⁴⁵ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁴⁶ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁴⁷ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 6 VI 1922 r.

rzy dokonując wyboru liczyli na to, że dyrektor Kierownictwa Odnowienia Zamku Królewskiego na Wawelu skutecznie zajmie się sprawami rozpoczętymi przez swego poprzednika. Istotnie, Adolf Szyszko-Bohusz zakończenie procedury akademizacji i zatwierdzania statutu potraktował priorytetowo. W tym sensie można uznać nowego przełożonego ASP za rektora kontynuacji.

W końcu października 1922 r. na posiedzeniu grona profesorów wybrano dziekanów dwóch przewidzianych statutem wydziałów Akademii. Przewodniczący obradom rektor Adolf Szyszko-Bohusz stwierdził, że wprawdzie projekt statutu nie jest przez MWRiOP zatwierdzony, więc sam statut formalnie jeszcze nie obowiązuje, „jednakże dla ulżenia w sprawowaniu urzędu rektora ustanowienie dwóch dziekanów jest konieczne”⁴⁸. Pierwszym dziekanem Wydziału Architektury został Józef Gałęzowski. Na czele Wydziału Malarstwa i Rzeźby stanął Władysław Jarocki⁴⁹. Adolf Szyszko-Bohusz obawiał się, że MWRiOP przyjmie nominacje jako próbę stawiania resortu przed faktami dokonanymi, stąd określanie dziekanów mianem przewodniczących Rad Wydziałowych, którzy kierują pracami doraźnie wyodrębnionych struktur w teoretycznie jednowydziałowej uczelni⁵⁰.

Projekt nowelizacji ustawy z 13 lipca 1920 r., wielokrotnie analizowany przez grono profesorskie jeszcze pod koniec kadencji rektora Józefa Gałęzowskiego⁵¹, wciąż nie był przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalony. Sprawami Akademii zajmowała się wówczas Zofia Sokolnicka, która zasiadała w Komisji Oświatowej Sejmu⁵². We wrześniu 1922 r. przejęła ona nadzór nad zaopiniowaniem projektu statutu ASP przekazanego MWRiOP 6 marca tego r.⁵³ 22 grudnia 1922 r. MWRiOP przesłało do łaski marszałkowskiej projekt poprawek do ustawy o szkolnictwie wyższym, przewidujący rozciągnięcie uprawnień akademickich na ASP w Krakowie⁵⁴. Ministerialny postulat nowelizacji nabrał rangi projektu ustawy z inicjatywy rządowej. Do marszałka Sejmu Macieja Rataja⁵⁵ trafił więc projekt nowelizacji wraz ze statutem ASP. Posłowie zajęli się projektem podczas obrad plenarnych w dniu 20 stycznia 1923 r. Po pierwszym czytaniu, bez dyskusji, odesłano projekt do Komisji Oświatowej⁵⁶. Projekt wrócił pod obrady Sejmu

⁴⁸ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 30 X 1922 r.

⁴⁹ AASP, Akta osobowe Władysława Jarockiego, sygn. 1029/32; Z. Weiss, K. Łomnicka, *Władysław Jarocki*, Kraków 2015; Z. Porada, *Olimpijczycy z krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, Kraków 2014, s. 57–59.

⁵⁰ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 30 X 1922 r.

⁵¹ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokoły z 23 II 1922 r., 21 III 1922 r. oraz 31 III 1922 r.

⁵² Z. Kaczmarek, *Sokolnicka Zofia*, w: PSB, t. 40, Warszawa 2000, s. 57–58.

⁵³ Por. Z. Kaczmarek, *Sokolnicka Zofia...*, dz. cyt., s. 57–58.

⁵⁴ AASP, Statut i pisma w sprawie Statutu, sygn. A 182, Pismo MWRiOP do marszałka sejmu z 22 XII 1922 r.

⁵⁵ S. Konarski, *Rataj Maciej*, w: PSB, t. 30, Wrocław 1987, s. 619–624.

⁵⁶ „Sprawozdanie stenograficzne z 8 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1923 roku”, w porządku dziennym posiedzenia: „Nowela o rozciągnięciu ustawy o szkołach akademickich na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie”.

9 marca 1923 r. Zofia Sokolnicka referująca wnioski Komisji stwierdziła, że ASP w Krakowie posiada już charakter, znaczenie i poziom szkoły akademickiej. Wobec braku kolejnych poprawek marszałek Sejmu Maciej Rataj zarządził od razu drugie i trzecie czytanie (potwierdzone przez aklamację) i uznał ustawę za uchwaloną⁵⁷.

Uchwalony przez Sejm projekt przekazano do rozpatrzenia Senatowi⁵⁸. 16 marca 1923 r. Senat nowelizację odrzucił⁵⁹. Senator Stanisław Kalinowski⁶⁰, sprawozdawca projektu, uzasadnił odrzucenie nowelizacji brakiem właściwej dokumentacji. Senatorowie po otrzymaniu rządowego projektu ustawy wystąpili z wnioskiem o zorganizowanie posiedzenia, na którym MWRiOP przedstawiłby członkom izby wyższej parlamentu racje przemawiające za objęciem krakowskiej ASP ustawą o szkołach akademickich. Senatorowie zwrócili się także do szefa MWRiOP z prośbą o przesłanie statutu Akademii. Niestety posiedzenie senackiej Komisji Oświaty z winy MWRiOP nie doszło do skutku. Natomiast statut ASP został tejże komisji przesłany. Nie był to jednak aktualny statut, lecz dawny statut cesarsko-królewskiej Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W tej sytuacji Senat odrzucił projekt ustawy. Wyglądało na to, że MWRiOP utrudniało ASP odzyskanie statusu akademickiego. Jak bowiem inaczej zinterpretować niestawienie się ministerialnych urzędników na posiedzeniu, mającym na celu zapoznanie senatorów z problematyką akademizacji krakowskiej ASP, i przesłanie do Senatu wersji statutu z czasu zaborów?⁶¹

Ustawa została odrzucona przez Senat *a limine*. Marszałek Senatu Wojciech Trąmpczyński⁶² twierdził, że weto Senatu wyrażone *a limine* powoduje, że ustawa

⁵⁷ „Sprawozdanie stenograficzne z 22 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 9 marca 1923 roku”, w porządku dziennym posiedzenia: „Ustawa o rozciągnięciu ustawy o szkołach akademickich na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie”. Przy okazji uchwalenia ustawy Sejm poparł rezolucję Komisji Oświatowej wzywającą rząd do większej troski o krakowską ASP.

⁵⁸ *Ustawa z dnia 17 marca 1921 roku. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [Dz. U. RP nr 44, poz. 267], art. 35, w: Dokumenty naszej tradycji. Konstytucja marcowa 1921*, red. A. Burda, Lublin 1983, s. 75.

⁵⁹ Sprawozdawca krakowskiego „Czasu” podaje, że uchwałę tę Senat podjął 15 marca 1923 r.: *O statut Akademii Sztuk Pięknych*, „Czas” 1923, nr 67 z 24 III, s. 2. Z kolei dokument sejmowy podaje datę 16 marca: AAN, Zespół Akt Biura Sejmu RP, Wydział Prac Parlamentarnych, sygn. 142, „Porządek obrad Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 marca 1923 roku” (punkt 3 przewidywał „Sprawozdanie Komisji Oświaty o rozciągnięciu ustawy o szkołach wyższych na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie – sprawozdawca senator [Stanisław] Kalinowski”); „Sprawozdanie stenograficzne z 35 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23 kwietnia 1923 roku”, doniesienie marszałka o odrzuceniu przez Senat ustawy o rozciągnięciu ustawy o szkołach akademickich na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie.

⁶⁰ S. Konarski, *Kalinowski Stanisław*, w: PSB, t. 11, Wrocław 1964, s. 467–471; *Kalinowski Stanisław*, w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, Warszawa 1994, s. 518.

⁶¹ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁶² *Trąmpczyński Wojciech*, w: *Kto był kim...*, dz. cyt., s. 555.

musi być przygotowywana od początku. Zdaniem marszałka Sejmu Macieja Rataja odrzucona ustawa wracała pod obrady izby niższej i mogła być powtórnie przedstawiona Senatowi⁶³.

21 marca 1923 r. grono profesorskie ASP podsumowało dotychczasowe starania o odzyskanie akademickiego statusu przez swą uczelnię. Odpis protokołu z tego posiedzenia, datowany na dzień następny, przedłożono MWRiOP⁶⁴. To podsumowanie było wstępem do poczynań znacznie bardziej stanowczych. Przyczyną intensyfikacji działań w kierunku odzyskania statusu akademickiego, podjętych wiosną 1923 r., było przekonanie, że okres przejściowy po odzyskaniu niepodległości dobiegł końca. Tydzień przed posiedzeniem z 21 marca 1923 r. rektor Adolf Szyszko-Bohusz wraz z gronem profesorów ASP uczestniczył w nabożeństwie dziękczynnym za ostateczne ustalenie granic Rzeczypospolitej⁶⁵.

Podczas obrad grona profesorów krakowskiej ASP 21 marca 1923 r. rektor Adolf Szyszko-Bohusz, występując w roli sprawozdawcy referującego problem akademizacji, stwierdził, że „uważa za zbyteczne powtarzać, jak pilną i ważną jest sprawa statutu dla Akademii, której nie załatwienie lub przewlekanie może sprawić, że rezultaty dłużejtrwającej pracy dla rozwoju sztuki tej jedynej polskiej wyższej uczelni artystycznej mogą obecnie we własnym Państwie być poważnie zagrożone”⁶⁶. Nuta rozgoryczenia była jak najbardziej uzasadniona. Państwo polskie, o które z bronią w rękę walczył Adolf Szyszko-Bohusz w liczonym towarzystwie ochotników związanych z Akademią⁶⁷, nie potrafiło w pierwszych latach swego istnienia postawić Akademii na poziomie, który krakowska uczelnia artystyczna miała w czasach autonomii galicyjskiej⁶⁸.

Adolf Szyszko-Bohusz kontynuował: „Nie mogąc w sprawie tej zapewnić (...) korzystnego i szybkiego rozwiązania wobec wzburzenia, jakie od zeszłego roku

⁶³ Artykuł 35 Konstytucji marcowej nie reguluje tej sprawy precyzyjnie. Przy okazji zauważmy, że Maciej Rataj wywodził się z Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”, a Wojciech Trąmpczyński reprezentował Narodową Demokrację. Ich odmienne opinie mogły mieć źródło nie tylko w dbałości o prestiż Izb parlamentarnych, którym przewodniczyli, ale także w trosce o pozycję swego stronnictwa politycznego; A. Ajnenkiel, *Od rządów ludowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, Warszawa 1978, s. 297–308.

⁶⁴ AASP, PPGP, sygn. A151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁶⁵ 15 marca 1923 r. Rada Ambasadorów uchwaliła uznanie granic RP. *Kalendarium dziejów Polski. Od prehistorii do 1998*, red. A. Chwalba, Kraków 1999, s. 236; AASP, PPGP, sygn. A151, Protokół z 16 III 1923 r.

⁶⁶ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁶⁷ *Wychowankowie i pedagodzy krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych w Legionach*, red. J. Szancenbach, I. Trybowski, J. Górka-Czarnecka, Kraków 1988; M. Pilikowski, *Artystów z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie walka o wolność*, w: *Dotyk wolności*, red. Z. Bajek, Kraków 2018, s. 245–249; M. Pilikowski, *Piękna historia. Krakowska Akademia Sztuk Pięknych w latach 1818–1939*, Kraków 2018, s. 218–237; M. Pilikowski, *Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie i jej wychowankowie w czasie I wojny światowej*, w: *200 lat Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1818–2018*, t. 1, Kraków 2019, s. 162–171.

⁶⁸ M. Pilikowski, *Piękna historia...*, dz. cyt., s. 132–217.

wśród uczniów i profesorów panuje i wobec zaniedbań ze strony MWRiOP powołanego w pierwszym rządzie do opieki nad interesami Akademii, sprawozdawca widzi się zmuszonym do złożenia godności rektora w ręce grona profesorów i zaznacza, że równocześnie przesyła na ręce Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej swą rezygnację z profesury w Akademii⁶⁹. Także pozostali profesorowie postanowili złożyć rezygnację *in corpore* z zajmowanych stanowisk profesorskich i zawiadomić o tym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i inne „odnośne Władze i Czynniki rządowe”⁷⁰.

Było to wydarzenie bez precedensu w dziejach krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, a zapewne w ogóle w dziejach polskiego szkolnictwa wyższego. Oto rektor w poczuciu odpowiedzialności za kierowaną przez siebie placówkę edukacyjną zrezygnował nie tylko z zajmowanego stanowiska, ale i z profesury. Także pozostali profesorowie Akademii⁷¹ podjęli decyzję o zaprzestaniu działalności pedagogicznej⁷².

Do walki włączyli się studenci. 22 marca 1923 r. zorganizowali wiec, podczas którego zredagowali memoriał wspierający rektora i profesorów oraz proklamowali strajk⁷³. Wyłonili także delegację, która 23 marca 1923 r. pojechała do Warszawy, by wręczyć rezolucję władzom ministerialnym⁷⁴.

Także opinia publiczna na bieżąco poznawała kolejne fakty i wpływała na bieg wydarzeń. Następnego dnia po wyjeździe delegacji strajkujących studentów do Warszawy, a na trzeci dzień po dymisji grona pedagogicznego ASP, „Czas” syntetycznie zaprezentował swoim czytelnikom przebieg walki o przywrócenie statusu akademickiego krakowskiej uczelni plastycznej. W artykule czytamy: „Senat Rzeczypospolitej uchwałą z dnia 15 marca 1923 r. odrzucił *a limine* uchwalony poprzednio przez Sejm projekt ustawy o rozciągnięciu ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie. Wskutek konfliktu kompetencyjnego, jaki wyniknął na tym tle pomiędzy Senatem a Sejmem, sprawa zalegalizowania stanowiska prawnego Akademii oraz jej charakteru jako wyższej uczelni uległa zwłoce na czas nieokreślony”. Dalej autor artykułu przypomina, że wymagany projekt statutu Akademia złożyła już 6 marca 1922 r. Co najważniejsze: Akademia była wyższą uczelnią od 1900 r. „i jako taka została przejęta przez polski rząd”. Czyżby rząd polski o tym nie pamiętał?⁷⁵

⁶⁹ AASP, PPGP, sygn. A151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁷⁰ AASP, PPGP, sygn. A151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁷¹ Teodor Axentowicz, Stanisław Dębicki, Xawery Dunikowski, Tadeusz Estreicher, Józef Gałęzowski, Władysław Jarocki, Henryk Kunzek, Józef Mehoffer, Konstanty Laszczka, Józef Pankiewicz, Ignacy Pieńkowski, Franciszek Krzywda-Polkowski i Wojciech Weiss.

⁷² AASP, PPGP, sygn. A151, Protokół z 21 III 1923 r.

⁷³ „Czas” 1923, nr 67 z 24 III, s. 2.

⁷⁴ „Czas” 1923, nr 68 z 25 III, s. 2; „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1923, nr 59 z 25 III, s. 6.

⁷⁵ „Czas” 1923, nr 67 z 24 III, s. 2.

Ten sam temat podjął także „Ilustrowany Kuryer Codzienny” publikując 24 marca 1923 r. artykuł zatytułowany *Los Akademii Sztuk Pięknych zagrożony!* Tytuł uzupełniony był przez wyróżnioną większą czcionką wstęp do artykułu: „Fatalne skutki pomyłki Ministerstwa Oświaty. Konflikt między Sejmem a Senatem – Dymisja profesorów Akademii i strajk demonstracyjny uczniów”. Dalej autor artykułu informował, że „onegdaj” (z kontekstu wynika, że między 16 a 23 marca 1923 r.) delegaci ASP w osobach rektora Adolfa Szyszko-Bohusza i profesora Władysława Jarockiego przybyli do Warszawy „celem poinformowania się o przyczynach odrzucenia przez Senat rządowego projektu”. Marszałek Senatu Wojciech Trąmpczyński wyjaśnił, że „uchwała Senatu odrzucająca projekt ustawy nie zwracała się przeciw meritum sprawy [przeciw postulatowi nadania ASP statusu szkoły akademickiej], ale przeciw formie, w jakiej rząd rzecz tę załatwić pragnął”⁷⁶.

Dziennikarze dowiedzieli się o tym, że Senat oceniał statut ASP mając do dyspozycji dokument z austriackich czasów! Jakim sposobem MWRiOP mogło nie zauważyć, że nie jest to projekt nowego statutu? Jak szef MWRiOP, Józef Mikułowski-Pomorski⁷⁷, w tej sytuacji ocenia pracę swoich urzędników? Niestaranność, żeby nie powiedzieć głupota, czy zła wola? Nie wiadomo, co bardziej kompromituje centralny organ władzy, do którego obywatele powinni mieć zaufanie. A senator Stanisław Kalinowski, przewodniczący senackiej Komisji Oświaty, bez refleksji analizował dokument z zupełnie innych czasów? Czyżby założył, że grono profesorskie Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, choć złożone z artystów niedoceniających spraw formalnych, mogło mniemać, że w odrodzonej Rzeczypospolitej uczelnia może pracować na podstawie statutu zatwierdzonego niegdyś przez cesarza Franciszka Józefa? Te pytania stawiane przed dziennikarzy spowodowały, że w tydzień po ogłoszeniu strajku na ASP minister Józef Mikułowski-Pomorski poczuł się zmuszony ogłosić list do senatora Stanisława Kalinowskiego z wyjaśnieniem pomyłki ministerstwa⁷⁸.

Minister Józef Mikułowski-Pomorski i senator Stanisław Kalinowski odsuwali od siebie odpowiedzialność, a opinia publiczna patrzyła na całą sprawę z coraz większym niepokojem. Profesorowie znajdowali się w stanie zawieszenia, a studenci strajkowali już od ponad dwóch tygodni, gdy wreszcie MWRiOP ogłosiło, że nie przyjmuje dymisji profesorów. Dziennikarze „Czasu” podali tę wiadomość 6 kwietnia 1923 r.⁷⁹, a na ASP dotarła ona oficjalnie 7 kwietnia 1923 r. Ministerstwo

⁷⁶ „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1923, nr 58 z 24 III, s. 5. Spór kompetencyjny między Sejmem a Senatem, wywołany przez odrzucenie ustawy dotyczącej statusu krakowskiej ASP, do dziś jest wspominany przez konstytucjonalistów jako przykład interesującego powikłania na polu interpretacji konstytucji. *Ustawa z dnia 17 marca...*, dz. cyt., s. 56–57.

⁷⁷ A. Żabko-Potopowicz, *Mikułowski Pomorski Józef Karol*, w: PSB, t. 21, Wrocław 1976, s. 187–190.

⁷⁸ „Czas” 1923, nr 74 z 1 IV, s. 2.

⁷⁹ „Czas” 1923, nr 76 z 6 IV, s. 2.

poinformowało, że „zgłoszenie rezygnacji profesorów nie uwalnia ich od pełnienia obowiązków, jak długo rezygnacja nie zostanie przyjęta”⁸⁰. Profesorowie po upływie kolejnego tygodnia podjęli decyzję o powrocie do pracy. Zazaczyli jednak, że ich stanowisko zajęte w dniu 21 marca w sprawie statutu nie uległo zmianie. Termin wznowienia nauki wyznaczono na dzień 17 kwietnia 1923 r.⁸¹

„Ilustrowany Kuryer Codzienny” poczynaniom protestujących adeptów sztuk plastycznych poświęcił więcej uwagi niż „Czas”. Wydanie „Kuryera” z 24 marca 1923 r. oprócz merytorycznie ważkiej informacji o konferencji rektora Adolfa Szyszko-Bohusza z marszałkiem Senatu Wojciechem Trąmpczyńskim przyniosło także opis poczynañ studentów ASP. Redaktor „Kuryera” podaje do wiadomości, że „Mieszkańcy Krakowa byli wczoraj [z kontekstu wynika, że 22 marca] świadkami osobliwego pochodu demonstracyjnego”. Oto w południe z gmachu ASP przy placu Matejki wyruszył orszak młodych plastyków ze sztalugami i kasetami farb – „w pełnym rynsztunku malarskim”. Aby wyjaśnić krakowianom przyczynę pochodu, niesiono wielką tablicę z napisem: „Strajk uczniów Akademii Sztuk Pięknych”⁸².

W artykule zatytułowanym *Strajk uczniów ASP w Krakowie* redaktor „Kuryera” informował, że na wiecu w dniu 22 marca studenci stwierdzili: „Jest nam niewymownie przykro, że zmuszeni jesteśmy sięgać we własnym państwie po taką broń [jak strajk] i porzucić ukochaną pracę, lecz musimy jak najostrzej zareagować na ciężką krzywdę, jaka nas spotyka”⁸³. Na końcu rezolucja wyrażała głęboką wdzięczność rektorowi Adolfowi Szyszko-Bohuszowi i gronu profesorów za nieugięte stanowisko w obronie praw Akademii. W artykule tu referowanym znajduje się także informacja, że studenci architektury Politechniki Lwowskiej na wieść o walce swojego dawnego profesora z warszawską biurokracją ogłosili „sympatyzujący strajk”. Kolejna część omawianego tu artykułu, opatrzona podtytułem *Adepci nie przerwali pracy artystycznej*, informuje, że „grupy sympatycznych «strajkowiczów» spotkałyśmy na Wawelu ze sztalugami i kasetami malarskimi pracujących z rozmachem i werwą”. Warto zauważyć, że przerwawszy zajęcia w gmachu przy placu Matejki studenci ASP udali się na Wawel, by doskonalić swe umiejętności pod okiem swego rektora⁸⁴.

Tymczasem kwestia przywrócenia krakowskiej ASP statusu uczelni wyższej stała się przyczyną debaty na temat wykładni konstytucji na forum ogólnopolskim⁸⁵. Profesor Władysław Leopold Jaworski twierdził, że spór konstytucyjny można rozpatrywać na polu politycznym i prawnym. Na polu politycznym decyduje realna siła decyzyjna, do której prawo musi się dostosować. Tu silniejsza jest wola Sejmu,

⁸⁰ AASP, PPGP, sygn. A151, Protokół z 14 IV 1923 r.

⁸¹ AASP, PPGP, sygn. A151, Protokół z 14 IV 1923 r.

⁸² „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1923, nr 58 z 24 III, s. 5.

⁸³ „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1923, nr 59 z 25 III, s. 6.

⁸⁴ „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1923, nr 59 z 25 III, s. 6.

⁸⁵ M. Rostworowski, *W sprawie grożącego konfliktu między Sejmem a Senatem*, „Czas” 1923, nr 84 z 16 IV, s. 1.

może więc ta Izba większością głosów odrzucić oddalenie projektu ustawy przez Senat. Jednak z prawnego punktu widzenia odrzucenie przez Senat projektu w całości nie jest zgłoszeniem poprawki, którą Sejm może w głosowaniu oddalić. Jest to wola Izby wyższej, którą Sejm powinien uszanować i rozpocząć procedowanie od początku⁸⁶. 25 kwietnia 1923 r. u marszałka Sejmu Macieja Rataja odbyła się narada na temat interpretacji spornego artykułu 35 Konstytucji. Reprezentanci obu Izb zdecydowali, że rozstrzygnie zdanie profesorów konstytucjonalistów⁸⁷.

Termin wznowienia nauki na Akademii, wyznaczony na 17 kwietnia, został przekroczony już o pięć dni, a studenci wciąż strajkowali i chyba nie wierzyli, że uczeni znawcy prawa konstytucyjnego rozstrzygną problem w dającej się przewidzieć przyszłości. Jeszcze przed naradą u marszałka Rataja, 21 kwietnia 1923 r., uchwalili rezolucję do krakowskich posłów i senatorów z apelem o poparcie postulatów Akademii w obu Izbach⁸⁸. Według oficjalnych danych strajk studentów został zakończony 18 kwietnia⁸⁹. Jednak krakowski „Czas” prawie dwa tygodnie po oficjalnym zakończeniu strajku informował, że „wobec przyrzeczeń MWRiOP i przyrzeczeń marszałków obu Izb” studenci postanowili „podjąć z powrotem pracę szkolną”⁹⁰.

Na początku maja 1923 r. Akademia Sztuk Pięknych pracowała już bez zakłóceń. O tym, że groźba dymisji ze strony profesorów i strajk studentów odniosły zamierzony skutek, przekonuje relacja Adolfa Szyszko-Bohusza, którą złożył na posiedzeniu grona profesorów 9 maja 1923 r. Sprawozdanie to dotyczyło wizyty rektora w Warszawie, do której został „wezwany telegraficznie przez p. Ministra”⁹¹. Ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego był wówczas wspominany już Józef Mikułowski-Pomorski. To z nim Szyszko-Bohusz „odbył dłuższą wyjaśniającą konferencję w sprawie zatwierdzenia projektu ustawy uznającej Akademię za wyższą uczelnię”⁹².

Pierwszy punkt protokołu z posiedzenia grona profesorów z 30 maja 1923 r. dotyczy informacji, jaką przedłożył rektor Adolf Szyszko-Bohusz po kolejnych rozmowach w Warszawie. W MWRiOP ponownie przypomniał sprawę przyspieszenia zatwierdzenia statutu Akademii. Otrzymał obietnicę, że „wkrótce Sejm ma powziąć ponowną uchwałę przypuszczalnie zatwierdzającą odrzucony i zwrócony wniosek do Sejmu”⁹³.

Rektor Adolf Szyszko-Bohusz oraz cała społeczność Akademii wsparcia w sprawie nadania ASP statusu akademickiego drogą ustawy spodziewali się uzyskać od

⁸⁶ W.L. Jaworski, *Konflikt między Sejmem a Senatem*, „Czas” 1923, nr 88 z 15 IV, s. 1.

⁸⁷ „Czas” 1923, nr 92 z 26 IV, s. 1.

⁸⁸ „Czas” 1923, nr 89 z 22 IV, s. 2.

⁸⁹ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 9 V 1923 r.

⁹⁰ „Czas” 1923, nr 96 z 30 IV, s. 2.

⁹¹ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 9 V 1923 r.

⁹² AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 9 V 1923 r.

⁹³ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 30 V 1923 r.

prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego⁹⁴. Prezydent właśnie wybierał się z wizytą do Krakowa. Miał przyjechać 15 czerwca 1923 r. pociągiem, w związku z czym Adolf Szyszko-Bohusz zaprosił wszystkich profesorów „do wzięcia udziału w gremialnym powitaniu Pana Prezydenta na dworcu kolejowym”⁹⁵. Następnego dnia, 16 czerwca, przewidziano wizytę prezydenta w Akademii. Prezydent miał zapoznać się z problemami uczelni, z kwestią statusu akademickiego na czele⁹⁶. Ostatecznie prezydent Stanisław Wojciechowski odwiedził Akademię 17 czerwca. Zaczął jednak od wizyty na Wawelu. Jak podał krakowski „Czas”, prezydenta przy Bramie Herbowej powitał rektor Adolf Szyszko-Bohusz w towarzystwie prorektora Józefa Gałęzowskiego. Rektor wprowadził dostojnego gościa na dziedziniec Wawelu oraz asystował mu podczas zwiedzania zamku. Warto zauważyć, że autor sprawozdania tytułował Adolfa Szyszko-Bohusza „rektorem” nawet wtedy, gdy występował on w roli dyrektora Kierownictwa Odnowienia Zamku Królewskiego na Wawelu⁹⁷.

Następnie Stanisław Wojciechowski przybył do siedziby ASP. Rektor Adolf Szyszko-Bohusz witając prezydenta „W przemówieniu swoim wskazał, że jedynym marzeniem Akademii, jedyną ambicją było wysoko nieść sztandar sztuki polskiej, uświetnić imię Polski”⁹⁸. Dzięki działalności profesorów i wychowanków ASP cały świat mógł się przekonać, że Polska mimo rozbiorów żyła nadal dzięki swej kulturze i sztuce. Osiągnięto to ciężką pracą w trudnych warunkach narodowej niewoli. „Ale dziś dość mamy walk szarpiących nerwy – kontynuował rektor – walk o słuszne prawa szkoły, o liche dotacje, dość mamy niepewności jutra. Chcemy mieć pewność, że to, co z takim trudem wywalczyliśmy dla Polski i w imię Polski, zostanie przez rząd polski przyjęte i pomnożone. I niech Twoje odwiedziny, Panie Prezydencie, będą zapowiedzią lepszego jutra dla naszej sztuki w myśl tradycji najświetlejszych naszych królów od Kazimierza Wielkiego do Stanisława Augusta, którzy rozumieli, że mocarstwowe stanowisko Polski wymaga rozwoju sztuki w Polsce”⁹⁹.

Wizyta prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych była ukoronowaniem pierwszej kadencji rektorskiej Adolfa Szyszko-Bohusza. Grono profesorskie przedłużyło jego rektorski mandat. Na posiedzeniu 22 czerwca 1923 r. zdecydowano, że stanowisko rektora na rok akademicki 1923/1924 ponownie obejmie Adolf Szyszko-Bohusz. Prorektorem pozostał Józef Gałęzowski¹⁰⁰.

⁹⁴ Z. Pawluczuk, *Konspirator i prezydent. Rzecz o Stanisławie Wojciechowskim*, Lublin 1993.

⁹⁵ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 12 VI 1923 r.

⁹⁶ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 12 VI 1923 r.

⁹⁷ „Czas” 1923, nr 133 z 18 VI, s. 1.

⁹⁸ „Czas” 1923, nr 133 z 18 VI, s. 2.

⁹⁹ Tamże. Warto pamiętać, że do ostatniego króla przedrozbiorowej Polski nie nawiązywano w II Rzeczypospolitej w pozytywnym kontekście – co wskazuje na to, że Adolf Szyszko-Bohusz nie kierował się gustem politycznych decydentów, lecz mówił to, co uważał za stosowne.

¹⁰⁰ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 22 VI 1923 r.

Wieloletnie starania Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie o uznanie jej za szkołę wyższą mogły zostać z sukcesem zakończone już w czasie wakacji w 1923 r. 4 sierpnia tego roku Sejm ponownie uchwalił projekt ustawy o rozciągnięciu ustawy o szkołach akademickich na krakowską ASP¹⁰¹. Zatwierdzony przez Sejm projekt nie został jednak poddany pod głosowanie w Senacie¹⁰². Przeszkodziło temu Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Stojący na jego czele Stanisław Głabiński¹⁰³ zablokował dalsze procedowanie ustawy¹⁰⁴ i podjął decyzję o opracowaniu bardziej kompleksowej nowelizacji ustawy o szkołach akademickich w zastosowaniu do szkół artystycznych¹⁰⁵.

Adolf Szyszko-Bohusz składając na posiedzeniu grona profesorów z 27 listopada 1923 r. sprawozdanie ze swego wyjazdu do Warszawy powiadomił zebranych, iż statut Akademii od czerwca 1923 r. leży w prezydium Rady Ministrów¹⁰⁶. Częstotliwość wizyt Adolfa Szyszko-Bohusza w gabinetach ministerialnych wskazuje na wysiłek, jaki wkładał w promowanie interesów Akademii w stolicy. Rektorowi obiecano spotkanie z marszałkiem Sejmu Maciejem Ratajem i ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego Stanisławem Grabskim¹⁰⁷.

Jesień 1923 r. to nie był dobry czas dla spraw ważnych dla krakowskiej ASP. Rząd Wincentego Witosa musiał stawić czoła dramatycznym przeciwnościom, przy których blakły takie problemy, jak status artystycznej uczelni. Uliczne zamieszki w Krakowie w dniu 6 listopada 1923 r., można było ujrzeć z okien rektorskiego gabinetu, w gmachu usytuowanym na rogu ulicy Basztowej i placu Matejki¹⁰⁸.

Na posiedzeniu grona profesorów 13 lutego 1924 r. zredagowano memoriał do Sejmu dotyczący przewlekania ustawowego załatwienia sprawy statusu ASP. Żądania zawarte w memoriale miał prezentować rektor Adolf Szyszko-Bohusz, który

¹⁰¹ „Sprawozdanie stenograficzne z 65 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 4 sierpnia 1923 roku”; AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 II 1924 r.

¹⁰² Ponieważ procedura ustawodawcza nie została zakończona, projekt pomimo zatwierdzenia przez Sejm nie został opublikowany w Dzienniku Ustaw.

¹⁰³ Był on nie tylko szefem MWRiOP (od maja do września 1923 r.), ale także wicepremierem w gabinecie Wincentego Witosa. A. Galos, *Głabiński Stanisław*, w: PSB, t. 8, Wrocław 1960, s. 102–105.

¹⁰⁴ Formalnie MWRiOP mogło co najwyżej zasugerować marszałkowi Sejmu nie przekazanie ustawy do Senatu. Sugestia Ministerstwa okazała się skuteczna, choć była niezgodna z art. 35 Konstytucji.

¹⁰⁵ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 II 1924 r.

¹⁰⁶ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 27 XI 1923 r.

¹⁰⁷ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 27 XI 1923 r. H. Wereszycki, *Grabski Stanisław*, w: PSB, t. 8, s. 519–524.

¹⁰⁸ O. Terlecki, *Z dziejów Drugiej Rzeczypospolitej*, Kraków 1985, s. 174; R. Kaczmarek, *Historia Polski 1914–1989*, Warszawa 2014, s. 182–186; C. Brzoza, *Polska w czasach niepodległości i drugiej wojny światowej (1918–1945)*, Kraków 2001, s. 119–120; A. Ajnenkiel, *Od rządów ludowych...*, dz. cyt., s. 323–332; M. Frančić, *Kalendarz dziejów Krakowa*, Kraków 1964, s. 169–170.

został przez swych kolegów upoważniony do „poczynienia odpowiednich kroków w Warszawie u ministra [szefa MWRiOP] i marszałka Sejmu”¹⁰⁹. Już tydzień później, 21 lutego 1924 r., na posiedzeniu grona profesorów Adolf Szyszko-Bohusz złożył sprawozdanie z rozmów z ministrem Bolesławem Miklaszewskim¹¹⁰ i marszałkiem Sejmu Maciejem Ratajem. Marszałek zamierzał interweniować „tak w kancelarii cywilnej, jak w ministerstwie, w kierunku jak najszybszego wprowadzenia w życie uchwalonej przez Sejm ustawy”¹¹¹. W połowie maja 1924 r. na posiedzeniu grona profesorów rektor Adolf Szyszko-Bohusz odczytał pismo z MWRiOP, w którym zawarto poprawki „konieczne do przeprowadzenia w projekcie Statutu”¹¹².

4 czerwca 1924 r. dokonano wyboru rektora uczelni na rok akademicki 1924/1925. Po raz trzeci rektorem wybrany został Adolf Szyszko-Bohusz. Został wybrany jednogłośnie¹¹³.

Kolejne sprawozdanie z obrad w połowie czerwca 1924 r. wskazuje na dalsze wysiłki rektora, mające doprowadzić do uznania ASP za szkołę akademicką. We wstępnym oświadczeniu Adolf Szyszko-Bohusz zwrócił uwagę na trudności, jakie następczą częste zmiany kadrowe w MWRiOP. Szybkie załatwianie spraw jest niemożliwe ze względu na niekompetencję osób podejmujących decyzje w Ministerstwie. Przy każdej zmianie ministra następuje zmiana dyrektora Wydziału Szkół Wyższych, co pociąga za sobą „zagubienie jakiegokolwiek ciągłości w polityce Ministerstwa odnośnie Akademii”. Obecnie po raz piąty rektor musiał od początku objaśniać ustrój i program Akademii, „spotykając na każdym kroku dowody zupełnej dezorientacji w najważniejszych zagadnieniach”¹¹⁴.

16 lipca 1924 r. wieloletnia walka o uznanie Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie za uczelnię wyższą wreszcie dobiegła końca. Senat Rzeczypospolitej Polskiej zatwierdził ustawę, która zmieniła brzmienie niektórych zapisów ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 r. Artykuł 1 poszerzono o zagadnienia związane z kształceniem artystycznym. W tekście nowelizacji czytamy: „Na wydziałach artystycznych [wykładowcami mogą być] również artyści, którzy zaznaczyli się pracą twórczą w dziedzinie sztuki”¹¹⁵. Całe grono ówczesnej ASP w Krakowie spełniało ten warunek z nadatkiem. W zakończeniu artykułu 1 nowelizacji napisano: „W artykule 111 [ustawy z 13 lipca 1920 r.] po punkcie 10 dodaje się nowy punkt treści następującej: 11) Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie”¹¹⁶.

¹⁰⁹ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 13 II 1924 r.

¹¹⁰ S. Konarski, *Miklaszewski Bolesław*, w: PSB, t. 21, s. 58–61.

¹¹¹ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 21 II 1924 r. W obietnicy marszałka Sejmu Macieja Rataja „ministerstwo” to MWRiOP a „kancelaria cywilna” to kancelaria prezydenta.

¹¹² AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 15 V 1924 r.

¹¹³ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 4 VI 1924 r.

¹¹⁴ AASP, PPGP sygn. A 151, Protokół z 17 VI 1924 r. z posiedzenia odbytego w dniach 16 i 17 VI 1924 r.; J. Skotnicki, *Przy sztalugach...*, dz. cyt., s. 292.

¹¹⁵ „Ustawa z dnia 16 VII 1924 r. o zmianie niektórych przepisów ustawy z dnia 13 VII 1920 roku o szkołach akademickich (Dz. U. R P nr 72 poz. 494)”, „Dziennik Ustaw RP” 1925, nr 2, poz. 10.

¹¹⁶ Krakowska ASP stała się jedenastą szkołą wyższą w spisie uczelni zawartym w ustawie z 13 lipca 1920 r.

Adolf Szyszko-Bohusz oficjalnie ogłosił zamknięcie sprawy na posiedzeniu grona profesorów 28 stycznia 1925 r.: „Przed przystąpieniem do porządku dziennego przewodniczący zawiadamia o ogłoszeniu Noweli do Ustawy o szkołach akademickich z dnia 13 lipca 1920 r. Tym samym Ustawa ta została rozciągnięta na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie”¹¹⁷. Jednak rektor ogłosił ukończenie procesu akademizacji dopiero pod koniec stycznia 1925 r., ponad pół roku po uchwaleniu odpowiedniego aktu prawnego. Zapewne uczynił tak dlatego, że nowelizacja ustawy o szkołach wyższych została ogłoszona w Dzienniku Ustaw RP datowanym na 14 stycznia 1925 r.¹¹⁸ Ponieważ ustawa obowiązuje od chwili ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, rektor wolał doczekać do momentu, gdy wszelkie formalności będą dopełnione. Poza tym po 16 lipca 1924 r. pomimo korzystnej ustawy wciąż była otwarta sprawa zatwierdzenia statutu. Artykuł 2 tej ustawy miał treść następującą: „Wykonanie ustawy zleca się MWRiOP”¹¹⁹. Formalnego zatwierdzenia statutu Ministerstwo nigdy nie dokonało, lecz statut był w praktyce stosowany bez kwestionowania go przez władze państwowe¹²⁰.

Uzyskanie przez Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie statusu uczelni wyższej z pełnymi prawami akademickimi było wielkim osiągnięciem całej społeczności ASP kierowanej przez rektorów Józefa Gałęzowskiego i Adolfa Szyszko-Bohusza. Prawie pięćdziesiąt lat po tych wydarzeniach Józef Dutkiewicz, kontynuator dzieła Adolfa Szyszko-Bohusza w dziedzinie konserwacji dzieł sztuki¹²¹, podsumowując dzieje ASP do 1939 r., stwierdził: „W latach 1919–1929, w czasie rektoratów J. Gałęzowskiego i A. Szyszko-Bohusza, kierunek rozwojowi ASP nadawali architekci”¹²². Zdecydowanie wpłynęli na kształtowanie się problematyki rozwojowej szkoły. Wcześniej jednak musieli przywrócić status instytucjonalny, którym uczelnia cieszyła się od początku XX w.

Opisane w tym artykule starania o przywrócenie krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych pełnych praw akademickich, podejmowane w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, wpisywały się w proces odbudowy

¹¹⁷ AASP, PPGP, sygn. A 151, Protokół z 28 I 1925 r.

¹¹⁸ „Dziennik Ustaw RP” 1925, nr 2 opublikowano 14 I 1925 r. Pod publikacją ustawy widnieją podpisy prezydenta Stanisława Wojciechowskiego i premiera Władysława Grabskiego.

¹¹⁹ „Dziennik Ustaw RP” 1925, nr 2, poz. 10.

¹²⁰ AASP, Statut i pisma w sprawie Statutu, sygn. A 182, *Statut Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*.

¹²¹ M. Dayczak-Domasiewicz, *Józef E. Dutkiewicz (1903–1968) – twórca krakowskiej szkoły konserwacji dzieł sztuki*, w: *Drogi współczesnej konserwacji. Aranżacja – Ekspozycja – Rekonstrukcja. Profesorowi Józefowi E. Dutkiewiczowi w 30 rocznicę śmierci*, red. M. Ostaszewska, „Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie” 9/1 (1999), s. 19–26.

¹²² J. E. Dutkiewicz, J. Jeleniewska-Ślesińska, W. Ślesiński, *Materiały do dziejów...*, dz. cyt., s. 33.

państwa po rozbiorach. Okazało się, że prawne zawikłania związane z walką o nadanie ASP statusu akademickiego drogą ustawodawczą stały się okazją do dyskusji dotyczącej pozycji i wzajemnego stosunku do siebie Sejmu i Senatu. Dyskusja wzbogaciła dorobek polskiego prawa konstytucyjnego. Autor ma także nadzieję, że dokonane w niniejszym artykule udokumentowanie zagadnienia ponownej akademizacji ASP i uzupełnienie luk faktograficznych w tej kwestii znajdzie odbicie w nowych opracowaniach dotyczących organizacji szkolnictwa wyższego w odrodzonej Polsce, w kolejnych prezentacjach dziejów ASP i w przyszłych notach biograficznych Józefa Gałęzowskiego i Adolfa Szyszko-Bohusza.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne:

Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie:

sygn. 1029/lp., Akta Osobowe Profesorów.

sygn. A 5, A 1, A 151, Protokoły Posiedzeń Grona Profesorów.

sygn. A 49, Korespondencja.

sygn. A 182, *Statut Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie* oraz pisma związane z procedurą nadania ASP rangi akademickiej i zatwierdzeniem statutu,

Archiwum Narodowe w Krakowie:

sygn. 243–245, Spuścizna prof. Adolfa Szyszko-Bohusza.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego:

sygn. 229, Spuścizna rodziny Szyszko-Bohusz.

Archiwum Politechniki Krakowskiej:

sygn. 204/302, Akta osobowe: Adolf Szyszko-Bohusz.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

Biurowo Sejmu RP 1915–1939:

sygn. 141, Wnioski i rezolucje zgłoszone przez Komisje Senackie.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 1917–1939:

sygn. 6142, Akta osobowe Adolfa Szyszko-Bohusza.

sygn. 7054, Korespondencja.

Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie:

sygn. PAU WI – 24–27, Protokoły Komisji Historii Sztuki Akademii Umiejętności.

Źródła drukowane:

Akty prawne, dokumenty:

Ustawa z dnia 17 marca 1921 roku: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [Dz. U. RP nr 44, poz. 267], w: Dokumenty naszej tradycji: Konstytucja marcowa 1921, opracował A. Burda, Lublin 1983, s. 67–97.

Ustawa o szkołach akademickich z dnia 13 VII 1920 r., „Dziennik Ustaw RP” 1920, nr 72, poz. 494.

Rozporządzenie Rady Ministrów o dodatkach za wysługę lat względnie trzechnie, studia wyższe i dodatku drożyznianego do płacy zasadniczej funkcjonariuszów państwowych z 5 VIII 1920 r., „Dziennik Ustaw RP” 1920, nr 77, poz. 521 (załącznik 4).

Ustawa z dnia 16 VII 1924 r. o zmianie niektórych przepisów ustawy z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich (Dziennik Ustaw R P nr 72 poz. 494), „Dziennik Ustaw RP” 1925, nr 2, poz. 10.

Sprawozdania Stenograficzne z Posiedzeń Sejmu Rzeczypospolitej 1923.

Relacje, wypowiedzi publicystyczne:

Gałęzowski J., *Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie jest uczelnią akademicką, „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1921, nr 329, s. 5.*

Jasiński H., *Adolf Szyszko Bohusz jako pedagog, w: Wystawa jubileuszowa Adolfa Szyszko-Bohusza w Pałacu Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. Grudzień 1946 – styczeń 1947, Kraków 1946, s. 19–21.*

Jaworski W. L., *Konflikt między Sejmem a Senatem, „Czas” 1923, nr 88 z 15 kwietnia, s. 1.*

O statut Akademii Sztuk Pięknych, „Czas” 1923, nr 67 z 24 marca, s. 2.

Szyszko-Bohusz A., *Stosunek sztuki współczesnej do konserwacji zabytków, w: Rocznik Architektoniczny. Prace uczeni prof. Szyszko-Bohusza w Szkole Politechnicznej Lwowskiej, Lwów 1912–1913.*

Rostworowski M., *W sprawie grożącego konfliktu między Sejmem a Senatem, „Czas” 1923, nr 88 z 15 IV, s. 1.*

S. F., *Rocznik Architektoniczny, „Czasopismo Techniczne” 1913, nr 21, s. 252.*

Skotnicki J., *Przy sztalugach i przy biurku. Wspomnienia, Warszawa 1957.*

Szyszko-Bohusz A., *W kwestii restaurowania zabytków architektury, „Architekt” 1910, nr 9, s. 130–131.*

Szyszko-Bohusz A., *O znaczeniu tradycji w architekturze dzisiejszej, „Architekt” 1911, nr 4–5, s. 53–55.*

Szyszek-Bohusz A., *Zadania polskiej architektury nowoczesnej*, „Czasopismo Techniczne” 1913, nr 2, s. 14–18.

Szyszek-Bohusz A., *Rotunda świętych Feliksa i Adaukta (NPMarii) na Wawelu*, „Rocznik Krakowski” 18 (1919), s. 51–80.

Wyższe szkolnictwo techniczne, „Głos Narodu” 1921, nr 263, s. 2.

Prasa:

„Architekt” 1910, 1911

„Czas” 1923

„Czasopismo Techniczne” 1913

„Głos Narodu” 1921

„Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1921, 1923

„Rocznik Architektoniczny” 1913

„Rocznik Krakowski” 1919

„Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie” 1999

„Życie Literackie” 1986

Opracowania:

Ajnenkiel A., *Od rządów ludowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, Warszawa 1978.

Barucki T., Daranowska-Lukaszewska J., *Szyszek-Bohusz Adolf Ludwik*, w: PSB, t. 50, Warszawa 2015, s. 376–381.

Brzoza C., *Polska w czasach niepodległości i drugiej wojny światowej (1918–1945)*, Kraków 2001.

Dayczak-Domasiewicz M., *Józef E. Dutkiewicz (1903–1968) – twórca krakowskiej szkoły konserwacji dzieł sztuki*, w: *Drogi współczesnej konserwacji. Aranżacja – Ekspozycja – Rekonstrukcja*, red. M. Ostaszewska, „Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie” 9/1 (1999), s. 19–26.

Dettloff P., *Lata 1916–1939*, w: *Zamek królewski na Wawelu. Sto lat odnowy (1905–2005)*, Kraków 2005, s. 53–83.

Dutkiewicz J.E., Jeleniewska-Ślesieńska J., Ślesieński W., *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1895–1939*, Wrocław 1969.

Frančić M., *Kalendarz dziejów Krakowa*, Kraków 1964.

Fuchs F., *Z historii odnowienia wawelskiego zamku 1905–1939*, Kraków 1962.

Gacek P., *Wawelskie życie Adolfa Szyszek-Bohusza*, „Życie Literackie” 1986, nr 23, s. 1, 10–11.

Galos A., *Głubiński Stanisław*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 8, Wrocław 1960, s. 102–105.

- Kaczmarek R., *Historia Polski 1914–1989*, Warszawa 2014.
- Kaczmarek Z., *Sokolnicka Zofia*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 40, Warszawa 2000, s. 57–58.
- Kalendarium dziejów Polski. Od prahistorii do 1998*, red. A. Chwalba, Kraków 1999.
- Konarski S., *Kalinowski Stanisław*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 11, Wrocław 1964, s. 467–471.
- Konarski S., *Miklaszewski Bolesław*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 21, Wrocław 1976, s. 58–61.
- Konarski S., *Ponikowski Antoni*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław 1983, s. 498–501.
- Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Pawluczuk Z., *Konspirator i prezydent. Rzecz o Stanisławie Wojciechowskim*, Lublin 1993.
- Pilikowski M., *Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie i jej wychowankowie w czasie I wojny światowej*, w: *200 lat Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1818–2018*, t. 1, Kraków 2019, s. 162–171.
- Pilikowski M., *Artystów z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie walka o wolność*, w: *Dotyk wolności*, red. Z. Bajek, Kraków 2018, s. 235–257.
- Pilikowski M., *Piękna historia. Krakowska Akademia Sztuk Pięknych w latach 1818–1939*, Kraków 2018.
- Pollakówna J., *Ministerstwo Sztuki i Kultury*, w: *Polskie życie artystyczne w latach 1915–1939*, red. A. Wojciechowski, Wrocław 1974, s. 546–550.
- Porada Z., *Olimpijczycy z krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, Kraków 2014.
- Terlecki O., *Z dziejów Drugiej Rzeczypospolitej*, Kraków 1985.
- Weiss Z., Łomnicka K., *Władysław Jarocki*, Kraków 2015.
- Wobec przyszłości. Materiały nadesłane i wygłoszone na sesji naukowej z okazji 185-lecia działalności Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. 12.12.2003–15.12.2003*, red. J. Krupiński, P. Taranczewski, Kraków 2004.
- Wychowankowie i pedagodzy krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych w Legionach. Kraków*, red. J. Szancebach, I. Trybowski, J. Górską-Czarnecka, Kraków 1988.
- 175 lat nauczania malarstwa, rzeźby i grafiki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, red. J.L. Ząbkowski, Kraków 1994.

Streszczenie

W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. w dziejach Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie szczególne miejsce zajęły starania o utrzymanie przez krakowską uczelnię artystyczną statusu szkoły wyższej. Staraniom tym przewodzili rektorzy-architekci, Józef Gałęzowski i Adolf Szyszko-Bohusz, którzy stali na czele ASP w latach 1919–1929. Aspiracje uczelni spotkały się z niezrozumieniem ze strony Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Kolejne projekty statutu były ignorowane, a korzystna dla ASP nowelizacja odpowiednich ustaw odkładana w czasie. Walka o status akademicki krakowskiej ASP nabrała wymiaru ogólnopolskiego sporu prawników o kompetencje izb parlamentarnych i o interpretację konstytucji. Zakończyła się 16 lipca 1924 r. przyjęciem nowelizacji do ustawy o szkołach wyższych polegającej na dopisaniu krakowskiej ASP do grona uczelni o pełnym statusie akademickim.

Prezentowane zagadnienie zostało opracowane na podstawie dokumentów znajdujących się w wielu archiwach polskich oraz artykułów prasowych z epoki.

Artykuł, przedstawiający odcinek dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie w jednym z jej najbardziej burzliwych okresów, stanowi przyczynek do biografii dwóch wybitnych architektów, Józefa Gałęzowskiego i Adolfa Szyszko-Bohusza.

Słowa kluczowe: Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie, Adolf Szyszko-Bohusz, Józef Gałęzowski, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

The Regaining of the Academic Status by the Academy of Fine Arts in Krakow in the time of the “Decade of Architects”

Summary

In the first years after Poland regained independence in 1918, a special place in the history of the Academy of Fine Arts in Krakow was taken as a result of the efforts to maintain the status of a university by the Academy of Fine Arts in Krakow. These efforts were led by rectors-architects, Józef Gałęzowski and Adolf Szyszko-Bohusz, who headed the Academy of Fine Arts from 1919–1929. The Academy's aspirations encountered obstacles raised by the Ministry of Religious Denominations and Public Enlightenment. Subsequent drafts of the statute were ignored, and the amendments to the relevant laws favorable for the Academy of Fine Arts were postponed. The battle for the award of the academic status to the Academy of Fine Arts in Krakow became a nation-wide legal dispute concerning the competences of the parliament and the interpretation of the constitution. The whole affair was completed on 16 July 1924 when the educational act concerning tertiary education was properly amended (the Academy of Fine Arts in Krakow was attached to the list of schools with full academic status).

The problem considered in this article was based on source materials obtained from various polish archives and press reports from discussed period.

The article, which presents a fragment of the history of the Academy of Fine Arts in Krakow during one of the most turbulent periods in Poland, may be treated as a contribution to the biographies of the outstanding architects Józef Gałęzowski and Adolf Szyszko-Bohusz.

Key words: Academy of Fine Arts in Krakow, Adolf Szyszko-Bohusz, Józef Gałęzowski, Ministry of Religious Denominations and Public Enlightenment